

Versenyképességi Tanács: Újra terítéken a tudományos eredmények nyílt hozzáférhetősége

Megnyílhat az út a közfinanszírozású kutatási projektek eredményeinek közkinccsé tétele és szélesebb hasznosulása felé, miután az Európai Bizottság létrehozta a nyitott tudomány elterjesztését támogató szakpolitikai platformot (Open Science Policy Platform). Többek között erről egyeztetett az EU Versenyképességi Tanácsa május 27-i brüsszeli ülésén, ahol Magyarország álláspontját kifejtve Pálincás József, az NKFI Hivatal elnöke is felszólalt.

Az EU-tagállamok kutatás-fejlesztésért és innovációért felelős vezetői rendszeresen találkoznak, hogy megvitassák az európai versenyképesség kérdéseit és az ezzel kapcsolatos közös feladatokat. Brüsszelben ezúttal az FP7 kutatási és technológiafejlesztési keretprogram értékelése, a jelenleg folyó Horizont 2020 keretprogram részeredményeit is érintő előretételezés, az innováció-barát európai jogalkotás, valamint a nyitott tudomány irányába történő átalakulás, benne az „open access” elterjesztésének szükségessége is szerepelt a napirenden.

A soros holland EU-elnökség kiemelt célkitűzése, hogy kialakuljon az egységes tagállami álláspont a tudományos eredmények nyílt hozzáférhetőségével kapcsolatban. Ahogy eddig is látszott, hosszú lesz az út a kompromisszumig. [Az Európai Bizottság legutóbbi tanulmánya szerint](#) ugyanis mindeddig csak öt tagállam – köztük Magyarország – támogatta a progresszív változást igénylő, úgynevezett „arany utas” nyílt hozzáférést, azaz hogy a jelenleg előfizetéssel olvasható tudományos publikációkhoz mindenki szabadon hozzájusson. Pedig napjainkra ennek minden feltétele adott: a digitális technológiák fejlődésével, a kutatói közösség globalizálódásával az információkhoz való hozzáférés elvileg könnyebb, mint valaha. A közpénzből finanszírozott kutatási eredmények nyílt hozzáférése és újrahasznosítása elengedhetetlen lépés a nyitott tudomány („open science”) néven ismert paradigmaváltáshoz, ami alapjaiban alakítja át a kutatási szokásokat és a tudományszervezést.

Ennek egyik legkézenfekvőbb és leghatékonyabb módja az lenne, ha a publikáló szervezetek az általuk jelenleg előfizetésekre költött pénzt az ingyenesen hozzáférhető fórumokon közzétett tartalmaik publikációs költségeire csoportosítanák át – mutatott rá az erről folyó vitában Pálincás József mint felkért előadó. Az NKFI Hivatal elnöke szerint az „open access” kezdeményezés sikere azon múlik, hogy a kutatói társadalom elfogadja-e a nyílt hozzáférést az eddigi hagyományos publikációs modellek alternatívájaként.

A fő problémát ezzel kapcsolatban az jelenti, hogy a kutatásfinanszírozást jelenleg megalapozó minőségértékelési módszertan mellett a nyílt hozzáférésre való áttérés sértheti az egyéni kutatói érdekeket. Pálincás József – aki évtizedeken át maga is aktív kutató volt – ezért a kutatásértékelés módszertanának átfogó megújításában látja az elmozdulás lehetőségét. A támogatási döntéseket meghatározó tudományos teljesítményértékelésnek a szabadon hozzáférhető publikációkon kell alapulnia, ez azonban csak a kutatási intézmények, a kormányzat és az egyes tagállamok kutatásfinanszírozó szervezeteinek együttes erőfeszítésével valósulhat meg – fejtette ki hozzászólásában az NKFI Hivatal elnöke. Biztató, hogy a Versenyképességi Tanács résztvevői általánosságban támogatták a felvetéseket, azonban hangsúlyozták a fokozatosság elvét, a konkrét megvalósításban pedig a tagállami szabadságnak a fontosságát.

Az „open access” publikáció két legelterjedtebb módja az úgynevezett „zöld” és „arany” út. Előbbi megtartja a tudományos folyóiratok klasszikus előfizetői rendszerét, és a kutató felelősségére bízta, hogy egy ingyenesen hozzáférhető archívumban, ún. repozitóriumban tegye közzé tanulmányát. Ebben a rendszerben általában csak hónapokkal a publikálás után válhat nyíltan is elérhetővé az eredetileg fizetős folyóiratban közölt eredmény. Ezzel szemben az „arany út” megszüntetné a 20. században kialakult előfizetői rendszert, helyette intézményi támogatással a tudományos közlemények szerzői állnák a kiadók költségeit.

Pálincás József felszólalása az 53. perctől látható.